

Länsstyrelsen
Västernorrland

Bevarandeplan Natura 2000

Kålhuvudet SE0710077

Foto: Länsstyrelsen

Namn:	Kålhuvudet
Områdeskod:	SE0710077
Områdestyp:	SAC 2011-03 SPA 2000-07
Area:	770,3 hektar
Skyddsform:	Naturreservat
Kommun:	Örnsköldsvik
Tillsynsmyndighet:	Länsstyrelsen i Västernorrlands län
Koordinat:	706109/162951
Karta:	20I 2F
Ägarförhållanden:	statligt
Uppdaterad:	2018-12

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. ALLMÄNT OM NATURA 2000	3
1.1 Allmänt om bevarandeplanen	3
2. GRUNDER FÖR UTPEKANDE	3
2.1 Ingående naturtyper och arter enligt Art- och habitatdirektivet och Fågeldirektivet.....	3
3. BEVARANDESYFTEN OCH BEVARANDEMÅL	4
4. OMRÅDESBESKRIVNING	5
4.1 Allmän områdesbeskrivning.	5
4.2 Intressanta arter i området, ej med i Art- och habitatdirektivet	6
5. EKOLOGISKA FÖRUTSÄTTNINGAR.....	6
5.1 För området i dess helhet	6
5.2 För ingående naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet	6
5.4 Ingående arter enligt Fågeldirektivet	9
6. HOTBILD MOT NATURA 2000-OMRÅDET	12
7. BEVARANDEÅTGÄRDER.....	14
7.1 Områdesskydd.....	14
7.2 Skötsel	14
8. BEVARANDESTATUS	14
9. UPPFÖLJNING AV BEVARANDEMÅL	14
10. REFERENSER	14
11. KARTOR	16

1. Allmänt om Natura 2000

Natura 2000 heter det nätverk av skyddsvärda områden som alla EU:s medlemsstater ska bidra till att skapa enligt EU:s två naturvårdsdirektiv, Art- och habitatdirektivet (Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter) samt Fågeldirektivet (Rådets direktiv 79/409/EEG av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar). Syftet är att bidra till bevarandet av den biologiska mångfalden inom gemenskapen. Sverige har som medlem i EU åtagit sig att se till att naturtyperna och arterna har gynnsam bevarandestatus, dvs. att de finns kvar i långsiktigt hållbar omfattning genom att vidta bevarandeåtgärder i form av skydd och skötsel. Genom 15–17 §§ Förordningen (1998:1252) om områdesskydd har EU-direktiven implementerats i svensk lagstiftning. Ett särskilt tillstånd krävs om man vill utföra åtgärder som kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt. Som en hjälp vid arbetet med att bevara naturvärdena i Natura 2000-områden samt som ett stöd för verksamheter som bedrivs i anslutning till området ska det finnas bevarandeplaner för samtliga områden.

1.1 Allmänt om bevarandeplanen

Bevarandeplanen är det dokument som ska beskriva vad som är syftet med bevarandet av varje enskilt Natura 2000-område och som ska ange vilka bevarandeåtgärder som planeras. Bevarandeplanen behandlar områdets ingående naturtyper och arter som finns upptagna i EU:s två naturvårdsdirektiv, Art- och habitatdirektivet samt Fågeldirektivet. En viktig del i arbetet med att vidta nödvändiga bevarandeåtgärder är formuleringen av bevarandesyfte och bevarandemål för varje Natura 2000-område samt att planera och prioritera vilka bevarandeåtgärder som behövs utifrån i dagsläget kända förhållanden och hot. Bevarandesyftet utgår från 17§ Förordningen om områdesskydd som anger att länsstyrelserna ska upprätta beskrivningar av syftet samt för de livsmiljöer och arter för vilka gynnsam bevarandestatus ska upprätthållas eller återställas.

2. Grunder för utpekande

2.1 Ingående naturtyper och arter enligt Art- och habitatdirektivet och Fågeldirektivet

Kålhuvudet är utpekade att ingå i Natura 2000-nätverket enligt Art- och habitatdirektivet och Fågeldirektivet mot bakgrund av att det inom området finns i direktiven ingående naturtyper (tabell 1) och arter (tabell 2). Främsta motivet för utpekande av området är förekomsten av gammal skog och myrkomplex inom de prioriterade naturtyperna västlig taiga, aapamyror och skogbevuxen myr. På kartan sist i dokumentet finns en geografisk redovisning av naturtypernas utbredning i området.

Tabell 1. Ingående naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet

Kod	Naturtyp	Areal (ha)	Andel (%)
3160	Dystrofa sjöar och småvatten	0,2	0,03
3260	Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor	0,4	0,05
7140	Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn	48	6
7310*	Aapamyror	59	8
9010*	Västlig taiga undergrupper: Gamla talldominerade skogar Gamla grandominerade skogar Gamla barrblandskogar	560	73
9050	Örtrika, näringsrika skogar med gran av Fennoskandisk typ	5	0,6
91D0*	Skogbevuxen myr	58	8

*) = Prioriterad naturtyp

Tabell 2. Ingående fåglar enligt Fågeldirektivet

<i>Kod</i>	<i>Art</i>
A104	Järpe (<i>Bonasa bonasia</i>)
A108	Tjäder (<i>Tetrao urogallus</i>)
A140	Ljungpipare (<i>Pluvialis apricaria</i>)
A166	Grönben (<i>Tringa glareola</i>)
A217	Sparvuggla (<i>Glaucidium passerinum</i>)
A223	Pärluggla (<i>Aegolius funereus</i>)
A236	Spillkråka (<i>Dryocopus martius</i>)
A241	Tretåig hackspett (<i>Picoides tridactylus</i>)
A409	Orre (<i>Tetrao tetrix tetrix</i>)

3. Bevarandesyften och bevarandemål

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller Art- och habitatdirektiv. För de enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Natura 2000-området Kålhuvudet är ett stort orört skogs- och myrområde. Det främsta bevarandesyftet är att bevara skogs- och myrmiljöerna inom de prioriterade naturtyperna västlig taiga, aapamyror och skogbevuxen myr. Syftet ska uppnås genom att området lämnas till fri utveckling där naturlig dynamik får råda.

Området är skyddat som naturreservat därmed finns inget behov av ytterligare bevarandeåtgärder. I tabell 3 och 4 finns en sammanfattning av de bevarandemål som anger det tillstånd som bör råda i det enskilda området för att optimera områdets bidrag till uppnåendet av gynnsam bevarandestatus på nationell, biogeografisk eller EU-nivå.

Tabell 3. Bevarandemål för ingående naturtyper

<i>Naturtyp</i>	<i>Bevarandemål</i>
3160, Dystrofa sjöar och småvatten	Naturtypen bibehålls i minst 0,2 ha. Intakt hydrologi i strandzonen och skoglig kontinuitet i omgivningen. Typiska arter ska ej ha minskande populationer
3260, Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor	Naturtypen bibehålls i minst 0,4 ha. Vattendragens vattenföring och flödesdynamik bör bibehållas. Ingen eller obetydlig påverkan av vägtrummor och andra vandringshinder. Fria vandringsvägar i anslutande vattensystem. En för naturtypen naturlig artsammansättning utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar. Typiska arter ska ej ha minskande populationer
7140, Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn	Naturtypen ska bibehållas i minst 48 hektar. Naturlig hydrologisk regim ska råda. Typiska arter ska ha ej minskande populationer.
7310, Aapamyror	Naturtypen ska bibehållas i minst 59 hektar. Naturlig hydrologisk regim ska råda. Täckningsgraden av de hydromorfologiska

	strukturerna strängar, lösbottenflarkar, mjukmattegolv, flarkgölar och gölar ska bibehållas eller öka. • Täckningsgrad av träd och buskar är mellan 0 och 10%. • Typiska arter ska ha ej minskande populationer.
9010, Västlig taiga	• Arealen västlig taiga ska bibehållas i minst 560 ha. • Skoglig kontinuitet och naturlig dynamik ska råda. • Mängden död ved ska utgöra minst 20 % av totalvolymen ved för barrblandskogar och grandominerade miljöer och minst 10 % för tallmiljöer, dock minst 20 m³/ha. • Typiska arter som t.ex. långskägg, lappticka, vedtrappmossa och vitskaftad svartspik ska ha ej minskande populationer, varav långskägg ska finnas på minst 55 träd.
9050, Örtrika, näringsrika skogar med gran av Fennoskandisk typ	• Naturtypen bibehålls i minst 5 ha. • Naturlig hydrologisk regim råder. • Typiska arter ska ej ha minskande populationer
91D0, Skogbevuxen myr	• Naturtypen bibehålls i minst 58 ha • Naturlig hydrologisk regim och skoglig kontinuitet ska råda • Typiska arter ska ej ha minskande populationer

Tabell 4. Bevarandemål för ingående arter

<i>Art</i>	<i>Bevarandemål</i>
A104, Järpe (<i>Bonasa bonasia</i>) A108, Tjäder (<i>Tetrao urogallus</i>) A409, Orre (<i>Tetrao tetrix tetrix</i>)	• Arternas livsmiljö, västlig taiga, ska bibehållas i minst 560 ha.
A140, Ljungpipare (<i>Pluvialis apricaria</i>) A166, Grönben (<i>Tringa glareola</i>)	• Arternas livsmiljö, aapamyrar och öppna svagt välvda mossar och intermediära kärr och gungflyn, ska bibehållas i minst 107 ha.
A217, Sparvuggla (<i>Glaucidium passerinum</i>) A223, Päruggla (<i>Aegolius funereus</i>)	• Arternas livsmiljö, västlig taiga, ska bibehållas i minst 560 ha. • Andelen stående död ved (lämpliga boträd) ska utgöra minst 5 % av totalvolymen ved.
A236, Spillkråka (<i>Dryocopus martius</i>) A241, Tretåig hackspett (<i>Picoides tridactylus</i>)	• Arternas livsmiljö, västlig taiga, ska bibehållas i minst 560 ha. • Tillgången på död ved ska bibehållas, dock minst 20 m³/ha

4. Områdesbeskrivning

4.1 Allmän områdesbeskrivning.

Kålhuvudets Natura 2000-område är ett av länets mest värdefulla grannaturskogsobjekt. Här finner man en genuin naturskog med långskäggsdraperade granar. Området är högt beläget, topplatån ligger på 510 m.ö.h. Den vanligaste typen av skog är en gles, relativt grov och högvuxen granskog av höghöjdstyp. På toppen finns en mycket gles skog med stort inslag av knotiga ”fjällbjörkar”. I nordostslutningen finns mera virkesrika, grovvuxna bestånd. Skogen är som helhet i det närmaste orörd och mycket olikåldrig, upp till 300-åriga granar förekommer. 150–200 åriga granar dominerar och endast enstaka spår av dimensionsavverkning syns. Den friska-fuktiga skogen med mycket tjockt humusskikt har mest troligt sällan eller aldrig brunnit. Här finns även många sluttande och värdefulla stora myrar.

4.2 Intressanta arter i området

Vedsvamprikedomen i området är stor med ovanliga och hotade arter som ostticka (*Skeletocutis odora*), taigaskinn (*Laurilia sulcata*), lappticka (*Amylocystis lapponica*), rynkskinn (*Phlebia centrifuga*), rosenticka (*Fomitopsis rosea*), ullticka (*Phellinus ferrugineofuscus*) och gränsticka (*Phellinus nigrolimitatus*). På grova sälgar i skogen finns doftticka (*Haploporus odorus*). I Kålhuvudet finns också ett mycket fint bestånd av långskägglav (*Usnea longissima*). Andra exklusiva lavar som hittats är skorpgelélav (*Collema occultatum*), vitskaftad svartspik (*Chaenothecopsis viridialba*) samt de sällsynta och hotade mossorna vedtrappmossa (*Anastrophyllum hellerianum*), liten hornflikmossa (*Lophozia ascendens*) och vedsäcksmossa (*Calypogeia suecica*).

5. Ekologiska förutsättningar

5.1 För området i dess helhet

Naturlig barrskog med inslag av myrar och våtmarker är idag en värdefull livsmiljö för många arter och har förutsättning att vara det så länge inte området påverkas av modernt skogsbruk och hydrologin inte påverkas i närområdet.

5.2 För ingående naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet

3160, Dystrofa sjöar och småvatten. Naturliga sjöar och vattensamlingar med av torv eller humussyror brunfärgat vatten. Sjöarna omges i regel av gungflyn med såväl vertikal som horisontell torvtillväxt och med en zonerings i vegetationen. Sjöarna har ett lågt pH, ofta pH 3-6.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Naturliga omgivningar med intakta strandvåtmarker och strandskog. Många av de dystrofa sjöarnas karaktärsarter är beroende av strandskogen och våtmarkerna som livsmiljö.
- Bibehållna eller förbättrade förhållanden avseende vattenståndsfluktuationer och hydrologi.
- Oreglerade förhållanden skall upprätthållas och negativ påverkan från eventuella tidigare regleringar, rensningar eller dikningar minimeras.
- En för naturtypen naturlig artsammansättning utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar.
- Naturligt näringsfattigt och humusrikt, svagt surt vatten med låg grad av mänsklig belastning avseende bl a försurande ämnen, partiklar, näringsämnen och miljögifter.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de aktuella hotfaktorerna.
- Viss andel av tjärnarna bibehålls fisklösa.

3260, Vattendrag med flytbladsvegetation eller vattenlevande mossor. Vattendrag med en vegetation av flytbladsväxter eller akvatiska mossor. Vattendragen får inte vara övergödda. Naturtypen kan antingen vara vattenmossdominerat och nästan helt beskuggad av skog, eller solexponerat, lugnflytande och dominerat av flytbladsväxter.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Bibehållna eller förbättrade förhållanden avseende vattenföring och flödesdynamik. Oreglerad vattenföring upprätthåller en stor variation gällande bottensubstrat, vegetation och strandstrukturer och därmed förutsättningar för naturligt förekommande arter.
- Ingen ytterligare påverkan av fragmentering (dämmen och andra vandringshinder), kanalisering, invallning, flottledsrensning och rensning av sediment och vegetation. Negativ påverkan från tidigare ingrepp minimeras.
- Fria vandringsvägar (inga antropogena vandringshinder) i anslutande vattensystem är en förutsättning för vissa av naturtypens typiska arter.
- Naturliga omgivningar med strandskog/svämskog, våtmarker och mader. Strandskogen är viktig för energitillförseln till ekosystemet, tillförseln av död ved samt beskuggningen.
- God vattenkvalitet, låg grad av mänsklig belastning avseende försurande ämnen, närsalter, miljögifter och partiklar (grumlande ämnen).
- En för naturtypen naturlig artsammansättning utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de aktuella hotfaktorerna.

7140, Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn. Öppna eller mycket glest skogbevuxna myrar med max 25 % trädtäckning och näringsfattiga miljöer. Naturtypen domineras av våtmarksarter som vitmossarter, ängsull, vattenklöver, mm.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Ingen negativ påverkan på hydrologi och hydrokemi. Detta inkluderar att torv inte oxideras som en följd av ingrepp utan endast som en eventuell följd av naturliga klimatförändringar.
- Så naturlig vattenregim som möjligt i vattendragen.
- Bibehållen täckningsgrad av botten-, fält-, busk- och trädsikt.
- De strukturer/formelement (t.ex. tuvor, höljor, kärrfönster, slukhål, dråg, gungflyn) som finns på myrarna bibehålls. Undantaget det som kan klassas som naturliga förändringar.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de hotfaktorer som är aktuella för naturtypen.

7310, Aapamyrrar. Myrkomplex som domineras av kärr i de centrala delarna.

Hydrotopografiska myrtyper som strängflarkkärr och olika typer av blandmyrrar räknas automatiskt till aapamyrrar. Andra myrtyper som kan ingå i dessa komplex är nordliga mossar av rostvitmossa-typ, topogena och soligena kärr, backkärr och sumpskog. Aapamyren är nordlig och bäst utbildad ovan Limes Norrlandicus.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Ingen negativ påverkan på hydrologi och hydrokemi utifrån situationen vid basinventeringen. Detta innebär att torv inte får oxideras som en följd av mänskliga ingrepp, utan endast som en eventuell följd av naturliga klimatförändringar.
- Bibehållen täckningsgrad av botten-, fält-, busk- och trädsikt. Undantaget är en positiv effekt av restaureringsåtgärder.

- Hävd kan behövas i områden som annars skulle växa igen.
- De strukturer/formelement (t.ex. tuvor, strängar, flarkar, flarkgölar) som finns på myrarna bibehålls. Undantaget det som kan klassas som naturliga förändringar
- Ingen påtaglig minskning av populationerna av de typiska arterna i naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de hotfaktorer som är aktuella för naturtypen.

9010, Västlig taiga. Naturliga, gamla, barrträdsdominerade skogar i norra och mellersta Sverige samt yngre successioner som utvecklas naturligt efter brand eller omfattande stormfällningar. Med naturliga, gamla skogar menas skogar som bibehållit en stor del av den naturliga skogens artsammansättning, åldersvariation och ekologiska funktion. Dessa skogar kan ha en viss mänsklig påverkan genom exempelvis plockhuggning, men de har aldrig omfattats av större kalavverkningar. Förr var dessa skogar i den boreala regionen i hög grad präglade av brand och många hotade arter är beroende av förekomst av död ved och olika successionsstadier. Naturtypen hyser mycket stor variation av arter allt från vanliga skogsarter till en rad hotade arter bland mossor, lavar, svampar och insekter (främst skalbaggar) mm.

Undergrupper:

Gamla grandominerade skogar, gamla barrblandskogar utgör de naturliga skogarnas kärna och omfattar rikligt med grovvuxna träd och murken ved av varierande ålder.

Gamla talldominerade skogar, omfattar tallskogar på magrare marker, ofta mellansuccessioner som i ett senare skede kommer att övertas av gran. Talldominerade skogar är ofta tydligt brandpräglade.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Skoglig kontinuitet. En viktig förutsättning är en kontinuitet av trädbestånd där det har skapats en naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning.
- Naturlig dynamik. Naturvärdena utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik, vilket omfattar störningar såsom t.ex. stormfällningar, insektsangrepp, översvämningar och brand.
- Förekomst av substrat, såsom t.ex. död ved (grenar, torrträd, lågor mm. i olika nedbrytningsstadier), gamla, grova träd med dithörande barkstruktur, vilka är en förutsättning för epifytiska lavar och svampar knutna till naturtypen och vedlevande insekter samt lövträd av t.ex. asp, sälg och rönn, vilka utgör viktiga substrat för vissa lavar och mossor och dessutom är viktiga som hålträd för fåglar. Gamla träd och lång trädkontinuitet är även viktigt för marklevande mykorrhizasvampar.
- Ostörd hydrologi i framför allt sumpskogsmiljöer, samt i angränsande myrmark.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de hotfaktorer som är aktuella för naturtypen.

9050, Örtrika, näringsrika skogar med gran av Fennoskandisk typ. Är enligt definition barrskogar eller blandskogar med gran på näringsrika jordar. Lokalerna ligger ofta i låglandet, i dalgångar eller på sluttningar med finsediment och rörligt markvatten. Högorter och ormbunkar dominerar men i torrare partier är lågorter vanligare. Översilade örtrika sumpskogar på sluttande mineraljordar kan ingå. Skogen kan vara måttligt påverkad av mänskliga aktiviteter såsom kreatursbete eller plockhuggning.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- en skoglig kontinuitet med en naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik
- den gynnsamma bevarandestatusen bör knytas an till de ekologiska krav som de för naturtypen karakteristiska arterna har, så att de kan finnas kvar och öka i antal.
- naturlig hydrologisk regim ska råda inom och strax utanför området.

91D0, Skogbevuxen myr. Myrar som är skogbevuxna med barr-, bland- eller lövskog. Krontäckningen ska vara minst 25 % och högst 70 %. Naturtypen domineras av bl.a. glasbjörk, tall, gran, ris, starr och vitmossarter.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus är:

- Skoglig kontinuitet. En viktig förutsättning är en kontinuitet av trädbestånd där det har skapats en naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning.
- Naturlig dynamik. Naturvärdena utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik, vilket omfattar störningar som t.ex. stormfällningar, insektsangrepp och översvämningar.
- Opåverkad hydrologi och hydrokemi.
- Förekomst av substrat för främst mossor och lavar. Exempel på substrat är död ved (högstubbar, grenar, torrträd, hålträd, lågor m.m. av olika trädslag och nedbrytningsgrad), gamla och grova träd av olika trädslag.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de hotfaktorer som är aktuella för naturtypen.

5.4 Ingående arter enligt Fågeldirektivet

A104, Järpe (*Bonasa bonasia*). Järpen vill ha tät skog med föryngring av främst gran och med inblandning av al, björk och asp. Hög markfuktighet och förekomst av surdråg, alkärr och bäckar gynnar arten. Lövträdsandelen i reviret bör överstiga 10 % för att området ska accepteras. En viktig och begränsad vinterfödoresurs är alknoppar, alhången samt björkknopp, och i omedelbar anknytning till födan krävs dessutom skydd i form av grantätningar. Järpen är mycket stationär året om inom sitt revir. När ett par har etablerat sig på en plats stannar de där så länge biotopen är intakt. Liksom hos övriga skogshöns är god tillgång på insekter mycket viktig för kycklingarnas överlevnad.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Sammanhängande skog med inslag av täta bestånd och en lövträdsandel på minst 10 %.
- Tillgång till våta partier, som t.ex. kärr, myrar, bäckar och sumpskog.

A108, Tjäder (*Tetrao urogallus*). Tjädern kräver större sammanhängande skogsområden för att den ska finnas i livskraftiga bestånd. Vintertid kräver arten förekomst av äldre talldominerade skogar (äter tallbarr och tallskott), medan den under sommartid påträffas i mycket varierande marker, allt från gammal bärrik skog (bl.a. är blåbärsris viktigt) till nyupptagna hyggen. Förekomsten av våtmarker är en mycket betydelsefull faktor, då hönan under den tidiga våren till stor del livnär sig på späda skott av tuvull. Våtmarker är dessutom en viktig biotop för kycklingarna, som under de första levnadsveckorna livnär sig på insekter. Dessutom är arten starkt traditionsbunden till speciella lekplatser. Tjädern är en stannfågel och rör sig normalt inom ett område i storleksordningen 25 km².

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Stora, variationsrika skogsområden med inslag av våtmarker.
- Spelplatser lämnas orörda.

A140, Ljungpipare (*Pluvialis apricaria*). Ljungpiparen häckar på öppna hedar och myrmarker. I Sverige hittar man arten i fyra tämligen olika typer av miljöer. I norra Sverige är ljungpiparen en karaktärsart på fjällhed. I Norrlands skogsland finns betydande förekomster på stora trädlösa myrar. I södra Sverige finns ett tynande bestånd på öppna och trädlösa högmossar. Slutligen hittar man ett tämligen starkt bestånd på Ölands alvar. Gemensamt för de olika populationerna är krav på stora öppna områden med låg och gärna gles växtlighet. Arten hävdar revir och rör sig då huvudsakligen inom ett område i storleksordningen 15–30 hektar. Ljungpiparen är ytterligt sällsynt när den sammanhängande arealen öppen mark understiger 15 ha. Överstiger den öppna arealen 30 ha uppträder arten tämligen regelbundet, men det är först när den sammanhängande arealen öppen mark är större än 90 ha som arten finns på alla mossar. De häckande fåglarna utnyttjar gärna närliggande åkrar under födosöket. Ljungpiparen övervintrar huvudsakligen i västra och sydvästra Europa. I övervintringsområdet uppehåller sig ljungpiparen på öppna jordbruksområden.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Tillgång till stora öppna sammanhängande områden, med låg och gärna något gles växtlighet.

A166, Grönbena (*Tringa glareola*). Grönbenans lämpliga häckningsmiljöer utgörs av sankastränder längs sjöar och vattendrag samt på fuktiga/våta gräs- eller starrbevuxna myrar. Arten kräver tillgång till öppet vatten och dyiga stränder. Den är särskilt vanlig i områden med flarkmyrar. De högsta tätheterna hittar man i stora sammanhängande våtmarkspartier, men arten häckar regelbundet även vid mindre skogsomgärdade myrar. Grönbenan hävdar revir och rör sig då inom ett område i storleksordningen 1–5 km². Arten övervintrar främst i tropiska Afrika, men delvis även i södra Afrika. Under flyttningen påträffas grönbenan både längs kusten samt vid olika inlandsvåtmarker av öppen karaktär.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Tillgång till häckningsmiljöer på sankastränder längs sjöar och vattendrag samt på gräs- eller starrbevuxna myrar.
- Tillgång till öppet vatten och dyiga stränder.

A217, Sparvuggla (*Glaucidium passerinum*). Den optimala häckningsmiljön är gammal, flerskiktad grandominerad blandskog med rik förekomst av grova lövträd (främst asp, björk och al). Sparvugglan är dock flexibel i sitt val av häckningsplats och förekommer likaväl i naturskogsbestånd som i områden med en blandning av rena produktionsbestånd och hyggen, så länge lämpliga boträd finns att tillgå. I södra Sverige hittar man den ofta på gammal, igenväxande inägomark där den häckar i bestånd av äldre asp. Sparvugglan är i huvudsak en stannfågel. Vissa vintrar sker mer omfattande rörelser söderut. Arten jagar över arealer i storleksordningen 1,5 km².

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Tillgång på lämpliga boplatser i form av gamla bohål från större hackspett eller tretåig hackspett.

- Tillgång på lämplig föda i form av gnagare och småfåglar.

A223, Pärluggla (*Aegolius funereus*) häckar främst i tät granskog i anslutning till lämpliga födosöksområden i form av öppen mark såsom stormfällan, myrar, kalhyggen och småskaligt jordbrukslandskap. Den behöver tillgång till lämplig föda i form av olika smågnagare, främst sork, men även skogsmöss och småfåglar. Arten häckar i ihåliga träd, framförallt i gamla spillkråkehål men även i s.k. skorstenstubbar. Eftersom det råder en akut brist på naturliga boplatser häckar en stor del av beståndet numera i specialuppsatta holkar. På grund av bristen på lämpliga boplatser stannar hanarna ofta i sina häckningsrevir hela året. Arten jagar över arealer i storleksordningen 3–10 km².

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- God tillgång till häckningsplatser i form av ihåliga träd.
- Tillgång till lämpliga födosökslokaler som stormfällan, mindre myrar, småskaligt jordbrukslandskap och i viss mån hyggen.

A236, Spillkråka (*Dryocopus martius*) bygger bo i grova träd, främst asp, tall eller björk. För att spillkråkan ska häcka måste stamdiametern i brösthöjd överstiga 30 cm för asp och 40 cm för tall. Spillkråkan är något av en nyckelart i boreala och nemoboreala skogsekosystem genom att den årligen producerar ett stort antal bohål lämpliga för större hålhäckande fåglar och däggdjur som inte själva förmår mejsla ut sitt bo. Födan består främst av vedlevande insekter och myror. Spillkråkan är en stannfågel och reviren är stora, normalt mellan 400 och 1000 hektar.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Tillgång till lämpliga häckningsplatser, främst i form av grov asp, tall eller björk

A241, Tretåig hackspett (*Picoides tridactylus*) häckar i skog med ett stort inslag av döda eller döende träd. I Sverige hittar man den idag främst i de av skogsbruket relativt sett mindre påverkade barrskogsområdena i Norrland, huvudsakligen i olikåldrig naturgranskog med kontinuerlig förekomst av barkborreangripna träd och högstubbar. Arten förekommer också i flera andra skogstyper som exempelvis brandfält, lövbrännor och äldre alstrandskog, det viktigaste för arten är att det finns en rik födotillgång i form av vedlevande insekter. Det är huvudsakligen en stannfågel som dock kan röra sig lite längre sträckor vintertid. Häckningsreviret är i storleksordningen 25 - 100 ha.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- God tillgång på död ved

A409, Orre (*Tetrao tetrix tetrix*). Orren är de öppna markernas skogshöna och häckar på hedar och mossar samt i tidiga successionsstadier efter kalhyggen och skogsbränder. Liksom hos övriga skogshöns är god tillgång på insekter mycket viktig för kycklingarnas överlevnad. Björkknoppar är en viktig diet under vinterhalvåret. Under sommarhalvåret är dieten mer varierad, men vegetabilier dominerar, bl.a. är blåbärsblom en viktig komponent. Arten är en stannfågel och rör sig normalt inom ett hemområde i storleksordningen 25–75 km².

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Tillgång till öppen mark, som t.ex. mossar.

6. Hotbild mot Natura 2000-området

Kålhuvudet är förutom att vara skyddat inom nätverket Natura 2000 också utpekad som riksintresse för naturvården och skyddat som naturreservat, vilket innebär att det i reservatsbeslutet finns föreskrifter som hindrar arbetsföretag som kan skada naturmiljön. Verksamheter och faktorer som kan tänkas påverka områdets ingående naturtyper och arter negativt visas i tabell 5 och 6.

Vid beskrivandet av hotbilden för ett område kan endast nu kända problem belysas. Det är viktigt att ha i åtanke att nya hot troligen kommer att identifieras i framtiden. De hot som är av global karaktär, t.ex. klimatförändringar och atmosfäriskt spridna miljöbelastningar, kan inte lösas genom områdets skötsel. Tyngdpunkten för hotbilden av varje enskilt Natura 2000-objekt ligger främst på lokala hot från landskaps- till artnivå.

Tabell 5. Verksamheter och faktorer som kan påverka Natura 2000-områdets naturtyper negativt

<i>Naturtyp</i>	<i>Hot</i>
3160, Dystrofa sjöar och småvatten	• Utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering. • Utsläpp av föroreningar från punktkälla, t ex avlopp, industri, täkt eller annan verksamhet. • Kalkning av omgivande våtmarker förändrar de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter. En zon på 100 m närmast vattnet undantagen spridning antas minska hotet. • Åtgärder som kan påverka habitatets hydrologi, t ex dikning och dämning.
3260, Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor	• Skogsbruk i omkringliggande skog kan ge ökad instrålning/temperatur och kan liksom markavvattning/skyddsdikning ge ökad avrinning och risk för erosion. Verksamheterna kan även orsaka grumling och igenslamning av botten samt förändrad hydrologi i närmiljön. • Åtgärder som kan leda till minskade vattenståndsvariationer och jämnare flöde, vilket orsakar mer ensartade botten- och strandmiljöer och minskar förutsättningarna för arter som är beroende av naturlig flödesdynamik. • Utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering. • Utvidgning av befintliga vägar kan orsaka grumling och vägtrummor kan utgöra vandringshinder. Breddning av vägsrännor och nydragning av vägdiken, främst sådana som rinner direkt ner i vattendraget • Utsläpp av föroreningar från punktkälla, t ex täkt eller annan verksamhet. • Kalkning och gödsling av omgivande stränder och våtmarker kan förändra de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter. En zon på 100 m närmast vattnet undantagen spridning antas minska hotet. För alla kalkade Natura-2000 områden måste kalkningsstrategin diskuteras med ansvarig för kalkfunktionen.
7140, Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn	• Markavvattnande åtgärder och dämning som kan påverka naturtypens hydrologi och hydrokemi på ett negativt sätt. Även markavvattningsföretag och dämning i närliggande våtmarks- eller fastmarksmiljöer kan ge en negativ påverkan på naturtypen.

	Anläggande av skogsbilvägar i närheten av naturtypen kan medföra att hydrologin och/eller hydrokemin i området påverkas negativt.
7310, Aapamyrar	Dikning eller andra markavvattande åtgärder såsom dämning kan påverka naturtypens hydrologi och hydrokemi på ett negativt sätt, vilket i sin tur kan ge konsekvenser på vegetation och torvbildning samt torvnedbrytning. Även markavvattningsföretag och dämning i närliggande områden kan ge en negativ effekt på naturtypen. Anläggande av skogsbilvägar i närheten av naturtypen. Spridning av till exempel kalk, aska och gödningsämnen i naturtypen ger drastiska förändringar på vegetationens artsammansättning. Spridning av kemiska substanser i naturtypens närhet kan också skada naturtypen genom luftburen deposition eller genom transport med tillrinnande vatten. En zon på 50 m närmast vattnet undantagen spridning antas minska hotet.
9010, Västlig taiga	Inga direkta hot finns i dagsläget.
9050, Örtrika, näringsrika skogar med gran av Fennoskandisk typ	Skogsbruksåtgärder i anslutning till området. Verksamheter som påverkar hydrologin inom eller i nära anslutning t.ex. grävning och utökning av befintliga vägar
91D0, Skogbevuxen myr	Ingrepp i kringliggande vattenytans hydrologi, eller förändrad vattenregim i ett vattendrag. Spridning av till exempel aska och gödningsämnen i habitatet ger drastiska förändringar på vegetationens artsammansättning. Motsvarande spridning av kemiska substanser i habitatets närhet kan också skada habitatet genom luftburen deposition eller genom transport med tillrinnande vatten. En zon på 50 m närmast habitatet undantagen från spridning antas minska hotet.

Tabell 6. Verksamheter och faktorer som kan påverka Natura 2000-områdets fågelarter negativt

<i>Art</i>	<i>Hot</i>
A104, Järpe (<i>Bonasa bonasia</i>)	Något direkt hot mot artens fortlevnad finns inte. Järpen missgynnas dock på många ställen pga. ett intensivt och storskaligt skogsbruk. Ett alltför intensivt jakttryck.
A108, Tjäder (<i>Tetrao urogallus</i>)	Totalt sett i Sverige finns inte något direkt hot mot artens fortlevnad. Tjädern har dock starkt missgynnats av det storskaliga skogsbruket. Fragmentering och tillkomst av stora arealer med monokulturer av tall och gran som aldrig tillåts bli biologiskt mogna. Ett alltför intensivt jakttryck.
A140, Ljungpipare (<i>Pluvialis apricaria</i>)	Storskalig torvbrytning. Kraftig igenväxning av öppna marker. Tidigare dikning och torrläggning av myrmark.
A166, Grönbenan (<i>Tringa glareola</i>)	Dikning av myrmark har bidragit till en ökad andel träd- och skogbevuxen myr och därmed försämrade förhållanden för grönbenan. Storskalig torvbrytning.
A217, Sparvuggla (<i>Glaucidium passerinum</i>)	Minskande tillgång på hålträd
A223, Pärloggla (<i>Aegolius funereus</i>)	Försämrade tillgång på byte i skog till följd av ensartade barrmonokulturer samt minskade arealer öppna ytor som följd av minskat jordbruk. Minskande tillgång på död ved ger sämre tillgång på bohål.
A236, Spillkråka (<i>Dryocopus martius</i>)	Minskad medelålder i skogsbestånden i intensivt brukade trakter gör att tillgången på lämpliga boträd minskar. Stubbrytning och GROT-uttag missgynnar arten eftersom den i stor utsträckning livnär sig på hästmyror.
A241, Tretåig hackspett (<i>Picoides tridactylus</i>)	Minskande tillgång på död ved (orsakad av storskaligt skogsbruk, avsaknad av brandfält och dikning av sumpskog).
A409, Orre (<i>Tetrao tetrix tetrix</i>)	Något direkt hot mot artens fortlevnad finns inte. Orren missgynnas dock

	på många ställen pga. ett intensivt och storskaligt skogsbruk • Ett alltför intensivt jakttryck.

7. Bevarandeåtgärder

7.1 Områdesskydd

Området är förutom att vara skyddat inom nätverket Natura 2000 också utpekat som riksintresse enligt miljöbalken 3 kap 6 § och skyddat som naturreservat enligt svensk lag och har därför det rättsliga skydd som kan tänkas behövas. Natura 2000-regelverket medför att det enligt 7 kap 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka ett Natura 2000-område. Tillståndsprövningar ska utgå från hur verksamheten eller åtgärden påverkar områdets bevarandemål och möjligheten för området att uppnå bevarandesyftet.

7.2 Skötsel

Den gamla skogen och myrarna lämnas för fri utveckling så att naturlig dynamik får råda. Sammanfattning av planerade skötselåtgärder visas i tabell 7.

Tabell 7. Sammanfattning av planerade skötselåtgärder

<i>Skötselåtgärd</i>	<i>Tidpunkt</i>	<i>Prioritet</i>
Fri naturlig utveckling	Tills vidare	1

8. Bevarandestatus

Bevarandestatusen för området i sin helhet är gynnsam då området är relativt opåverkat från storskaligt skogsbruk och en god hydrologisk regim råder.

9. Uppföljning av bevarandemål

Uppföljning av naturtyper och arter sker enligt Naturvårdsverket riktlinjer för uppföljning av skyddade områden och är beskrivna i regionala uppföljningsplaner på Naturvårdsverkets hemsida. Områdesvis uppföljning kommer att ske inom ett enskilt Natura 2000 område ifall det finns faktorer som där behöver följas upp särskilt och som inte fångas upp av den regionala uppföljningsplanen. Utvärdering av gynnsam bevarandestatus för naturtyper och arter sker på biogeografisk nivå, för Västernorrlands län den boreala regionen.

10. Referenser

Fågeldirektivet, Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds, svensk översättning

Art-och habitatdirektivet, Rådets direktiv 92/43/EEG an den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter, officiell svensk översättning, version 01.01.2007

Natura 2000 i Sverige, handbok med allmänna råd, Naturvårdsverkets handbok 2003:9

15–17 §§ Förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m. m.

Hermansson, J. O. 1991. Inventering av lavar i tio sumpskogar i Västernorrlands län

Länsstyrelsen Västernorrlands län 1993. Beslut om bildande av Kålhuvudets naturreservat, Örnsköldsviks kommun.

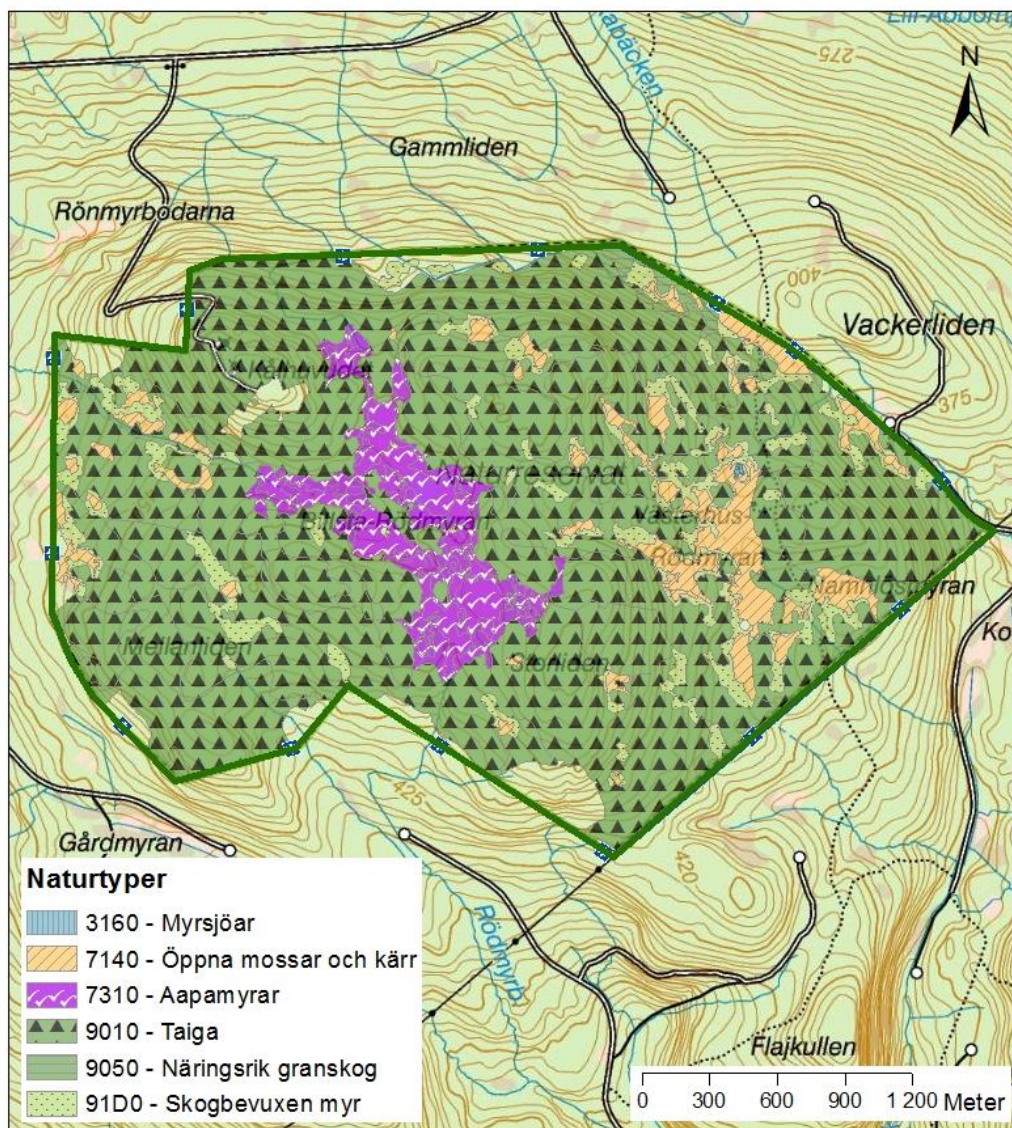
Simonsson, P. 1979:11 Urskogar och naturskogar i Västernorrlands län.
Länsstyrelsen i Västernorrland.

Söderström, L. 1992. Inventering av mossor i tio sumpskogar i Västernorrlands län
Botanisk Institut, Trondheims Universitet.

Örnsköldsviks kommun 2000. Örnsköldsviks naturguide.

11. Kartor

Kartorna nedan visar de ingående naturtypernas utbredning samt en översikt av området. Aktuell information om naturtypernas utbredning och arter i ett enskilt område finns på Naturvårdsverkets hemsida, kartverket *skyddad natur*. Observera att det är naturtypernas utbredning och förekomst i verkligheten som gäller vid en tillståndsprövning enligt miljöbalken. Det innebär att både rapporterad areal och det som framgår av naturanaturtypskartan (NNK) kan behöva säkerställas med ytterligare uppgifter, t.ex. fältinventeringar.

 Natura 2000

 Naturreseptat

© Länsstyrelsen Västernorrland

© Lantmäteriet Geodatasamverkan